

ALMANYA CUMHURBAŞKANI STEINMEIER'İN TÜRKİYE ZİYARETİ VE TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ

M. ERKUT AYVAZ

SETA | PERSPEKTİF

NİSAN 2024 · SAYI 396

- Türkiye ve Almanya arasında yakın geçmişteki temaslar nelerdir?
- Almanya Cumhurbaşkanı Frank-Walter Steinmeier'in Türkiye ziyaretinin anlamı nedir?
 - Türk-Alman ilişkilerini neler beklemektedir?

GİRİŞ

Almanya Cumhurbaşkanı Frank-Walter Steinmeier 22-24 Nisan 2024 arasında Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirecektir. Ziyaretin üç gün sürecek olması itibarıyla Steinmeier Ankara'nın yanı sıra İstanbul ve Gaziantep'e de gidecektir. 2023'te yoğun geçen Türk-Alman ikili ilişkileri ve karşılıklı ziyaretlerin 2024'te devam etmesi beklenirken¹ bu doğrultuda Steinmeier'in cumhurbaşkanı olarak Türkiye'ye ilk devlet ziyareti de öne çıkmaktadır. Bu sebeple söz konusu ziyaret ikili ilişkilerin devamlılığı noktasında önem arz etmektedir.

Bu perspektifte öncelikle Almanya'da cumhurbaşkanının konumu kısaca ele alındıktan sonra Türkiye ve Almanya arasında yakın zamanda gerçekleşen karşılıklı temaslara değinilmiştir. Ayrıca Almanya Cumhurbaşkanı Steinmeier'in planlanan Türkiye ziyaretinin anlamı ve iki ülke ilişkilerinin geleceğine işaret edilecektir.

ALMANYA'DA CUMHURBAŞKANININ KONUMU

Almanya'da Cumhurbaşkanlığı, parlamenter sistem geleneğiyle uyumludur. (Federal) Cumhurbaşkanının

1 M. Erkut Ayyaz, "2024'te Alman Siyasetini Neler Bekliyor?", *SETA Perspektif*, Sayı: 385, (Aralık 2023).

M. ERKUT AYVAZ

Erlangen-Nürnberg Üniversitesi (Almanya) Siyaset Bilimi ve Kamu Hukuku bölümlerinden 2011'de mezun oldu. DAAD bursu ile Duke University (ABD) Siyaset Bilimi departmanında 2012-2013 arasında eğitim aldı. ABD dönüşü 2014'te Erlangen-Nürnberg Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde master tezini bitirmesini müteakip mezun oldu. Çeşitli ulusal gazetelerde yayımlanmış yazıları bulunan Ayyaz Otto-Friedrich-Universität Bamberg'te (Almanya) doktora çalışmalarını sürdürmektedir.

(*Bundespräsident*) geleneksel olarak üç erke dahil edilemeyeceği ileri sürülmektedir.² Siyasi olarak sorumsuz bir konumdaki cumhurbaşkanı devletin başıdır. Kendisinin Alman Anayasası'nı korumanın yanı sıra ülkeyi içeride ve dışarıda temsil etme, Almanya'yı bir bütün olarak birleştirme görevi de bulunmaktadır.³ Yürütme erki içerisinde federal hükümetin güçlü konumu söz konusu olsa da spesifik durumlarda Almanya cumhurbaşkanı önem kazanabilmektedir. Federal Meclis tarafından –federal hükümetin lideri konumundaki– bir şansölye seçilemediğinde cumhurbaşkanı tarafından Federal Meclisi feshetme yetkisi kullanılabilir.⁴ Alman Anayasası'nda cumhurbaşkanının siyasi parti üyeliğinin sonlandırılması gerekliliğine ilişkin bir mad-

2 "Rolle im Staat", *Der Bundespräsident*, https://www.bundespraesident.de/DE/amt-und-aufgaben/rolle-im-staat/rolle-im-staat_node.html, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2024).

3 "Wahl des Bundespräsidenten 2022: Bundespräsident Steinmeier wiedergewählt", *Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg*, (Şubat 2022), <https://www.lpb-bw.de/wahl-des-bundespraesidenten-2022#c82196>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2024).

4 "Das Zusammenwirken der Verfassungsorgane", *Der Bundespräsident* (Federal Cumhurbaşkanı), https://www.bundespraesident.de/DE/amt-und-aufgaben/rolle-im-staat/Zusammenwirken-der-Verfassungsorgane/zusammenwirken-der-verfassungsorgane_node.html, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2024).

de yer almasa da cumhurbaşkanları geleneksel olarak görev sürelerince parti üyeliklerini⁵ askıya almıştır.⁶

Cumhurbaşkanı özellikle federal hükümetin ve şansölyenin belirlenmesi sürecinde oluşabilecek kriz ve sorunların akabinde öne çıkabilmektedir. Olası koalisyonların kuruluş aşamalarında anlaşmazlıkların yaşanması durumunda –erken seçim kararı almak bir yana– ilgili siyasi aktörler arasında sağlanacak temaslarda devreye girebilmektedir. Örneğin 2017 Federal Meclis seçimleri sonrasında yürütülen ve başarısızlıkla sonuçlanan koalisyon görüşmeleri sonrasındaki belirsizliğin aşılması noktasında Cumhurbaşkanı Steinmeier aktif olarak öne çıkmıştır.⁷

İlk kez 2017’de cumhurbaşkanı seçilen Steinmeier 13 Şubat 2022’de Federal Meclisteki üçü mevcut hükümette yer almak üzere toplamda dört partinin desteğiyle birinci turda yeniden Almanya cumhurbaşkanı seçilmiştir.⁸ 2005-2009 ve 2013-2017 dönemlerinde dışişleri bakanı olan Steinmeier 2009-2013 arasında ana muhalefet liderliği görevini (SPD) yürütmüştür.

Steinmeier’in ikinci döneminde bilhassa toplum ile ilişkiler noktasında daha aktif bir pozisyon alacağı yönünde öngörüler yapılmıştır. Özellikle aşırı sağcılığın yükselişine şahit olunması nedeniyle Steinmeier’in yakın gelecekte daha fazla öne çıkacağı ve güncel siyasete yönelik açıklamalar yapacağı öngörüsünde bulunulabilir. Örneğin son olarak 2024’ün ilk günlerinde aşırı sağa karşı toplumsal hassasiyetin bazı spesifik gelişmelerden ötürü artması ve yoğun protestolara evrilmesi sonrasında Cumhurbaşkanı Steinmeier toplumun bu tutumuna yönelik destek açıklamasında bulunmuştur.⁹

5 Joachim Gauck (2012-2017) haricindeki tüm Alman cumhurbaşkanları göreve gelmeden önce siyasi parti üyesiydi (6’sı CDU, 3’ü SPD ve 2’si de FDP üyesi).

6 “Antworten auf die häufigsten Fragen: Ist der Bundespräsident Mitglied einer Partei?”, Der Bundespräsident (Federal Cumhurbaşkanı), https://www.bundespraesident.de/DE/service/faq/faq_node.html#_tdzb5aoy7, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2024).

7 “Almanya Cumhurbaşkanı Steinmeier, Büyük Koalisyon için Devreye Girdi”, TRT Haber, 25 Kasım 2017.

8 Erbil Başay ve Cüneyt Karadağ, “Almanya’da Steinmeier Yeniden Cumhurbaşkanı Seçildi”, Anadolu Ajansı, 14 Şubat 2022.

9 Erbil Başay, “Almanya Cumhurbaşkanı: Aşırı Sağa Karşı Sokaklara Çıkanlar Hepimizi Cesaretlendiriyor”, Anadolu Ajansı, 21 Ocak 2024.

YAKIN ZAMANDA ÖNE ÇIKAN TEMASLAR VE STEINMEIER’İN ZİYARET PROGRAMI

2021 sonunda göreve gelen mevcut federal hükümet ile Türk hükümet yetkilileri arasında geride bırakılan yaklaşık iki yılda ikili temaslar sürdürülmüştür. Özellikle Türkiye’de gerçekleşen Mayıs 2023 seçimleri sonrasında ikili ilişkilerde yeni bir sürece geçilirken Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 17 Kasım 2023’teki Almanya ziyareti bilhassa önem arz etmiştir.¹⁰ Bu ziyaret Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın 2018’de gerçekleşen resmi Almanya ziyareti ve 19 Ocak 2020 tarihli Libya konulu Berlin Konferansı’na katılımı sonrasındaki ilk ziyaret olma özelliğini taşımıştır. Berlin’de gerçekleşen görüşmelerde Cumhurbaşkanı Erdoğan öncelikle Alman mevkidaşı Steinmeier ile bir araya gelirken ayrıca Şansölye Olaf Scholz (Almanya Sosyal Demokrat Partisi, SPD) ile de görüşmüştür.¹¹

Bu ziyaret öncesinde de –federal hükümetin kurulması sonrasında– 2022-2023 arasında birçok üst düzey yetkili ve hükümet mensubunun yanı sıra örneğin başta Şansölye Scholz (SPD) 14 Mart 2022’de¹² ve Almanya Dışişleri Bakanı Annalena Baerbock (Yeşiller) 29 Temmuz 2022’de Türkiye’ye resmi ziyaret gerçekleştirmiştir.¹³ İki ülke arasında çok sık gerçekleştirilen bu temaslarda genel olarak ekonomi, ticaret, bölgesel gelişmeler, NATO, güvenlik ve göç odaklı hususların ele alındığı ve bu alanlardaki iş birliğinin genişletilmesi hedeflerinin kamuoyuna yansdığı söylenebilir.

Son olarak Almanya Cumhurbaşkanlığının yazılı açıklamasında Cumhurbaşkanı Steinmeier’in 22-24 Nisan 2024 arasında Türkiye’ye yapacağı ziyaretin iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin başlamasının yüzüncü yıl dönümü vesilesiyle gerçekleştirileceği belir-

10 M. Erkut Ayvaz, “Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Almanya Ziyareti ve Türk-Alman İlişkilerinin Seyri”, *SETA Perspektif*, Sayı: 377, (Kasım 2023).

11 Mümin Altaş vd., “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Almanya Cumhurbaşkanı Steinmeier ile Görüştü”, Anadolu Ajansı, 17 Kasım 2023.

12 “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Almanya Şansölyesi Scholz’u Resmi Törenle Karşıladi”, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 14 Mart 2022, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-almanya-sansolyesi-scholzu-resmi-torenl-karsiladi>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2024).

13 M. Erkut Ayvaz, “Alman Dışişleri Bakanı Annalena Baerbock’un Türkiye Ziyareti ve Türkiye-Almanya İlişkileri”, *SETA* 5 Soru, 2 Ağustos 2022.

tilmiştir. Açıklamada ayrıca Steinmeier'in ziyaretiyle iki ülke arasındaki yakın bağların vurgulanması ve bilhassa Almanya'da yaşayan ve Almanya Federal Cumhuriyeti tarihinin ayrılmaz bir parçası olan milyonlarca Türk kökenlinin yaşam hikayeleri ve başarılarının takdir edilmesinin istendiği belirtilmiştir.¹⁴

Ziyaretin İstanbul, Gaziantep ve Ankara şehirlerini kapsayacak şekilde gerçekleşmesi planlanmaktadır. Öncelikle Cumhurbaşkanı Steinmeier'in 22 Nisan'da 1961'de binlerce misafir işçinin Türkiye'den Almanya'ya yola çıkmasını temsil eden İstanbul Sirkeci Garı'nı ziyaret edeceği açıklanmıştır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı Ekrem İmamoğlu ile görüşmesi ve Türk-Alman göç deneyimi olan insanlarla bir araya gelmesi planlanan Steinmeier'in sonrasında Alman iş çevreleriyle de görüşeceği belirtilmiştir. Daha sonra ise Almanya'nın Tarabya Kültür Akademisi'nde¹⁵ gerçekleştirilecek olan Türk-Alman dostluğunun yüzüncü yılına ilişkin etkinliğe katılacağı ve sivil toplum temsilcileri ile bir araya geleceği kamuoyu ile paylaşılmıştır.¹⁶ Ziyaretin ikinci gününde Gaziantep'teki depremzedeleri ziyaret etmesi planlanan Cumhurbaşkanı Steinmeier'in burada ayrıca yapımı Almanya tarafından desteklenen bir okuldaki 23 Nisan kutlamalarına eşlik edeceği belirtilmiştir.¹⁷

Alman Cumhurbaşkanlığının yazılı açıklamasında Alman cumhurbaşkanının 24 Nisan'da Ankara'da Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile görüşeceği ve Türkiye'nin Almanya için bölgede, NATO'da ve G20'de önemli bir ortak olduğu belirtilmiştir. Cumhurbaşkanı Steinmeier'in ayrıca Ankara Üniversitesi ve Anıtkabir'i de ziyaret edeceği açıklanmıştır.¹⁸ Alman cumhurbaşka-

nının son olarak CHP Genel Başkanı Özgür Özel ile de görüşeceği duyurulmuştur.¹⁹

ZİYARETİN ANLAMI VE İKİLİ İLİŞKİLERİN GELECEĞİ

Almanya cumhurbaşkanının Türkiye ziyareti ikili ilişkilere yönelik önem arz etmektedir. Şansölye Angela Merkel'in (CDU) liderliğindeki hükümetlerde dış işleri bakanı (SPD) olan ve ilgili yıllarda çeşitli vesilelerle Türkiye'ye ziyaretlerde bulunan Frank-Walter Steinmeier 2017'den bu yana Almanya'nın cumhurbaşkanıdır. Cumhurbaşkanı olarak ise 22-24 Nisan 2024 arasında Türkiye'ye ilk devlet ziyaretini gerçekleştirecektir.²⁰ Steinmeier'in ziyareti 2014'ten bu yana Almanya tarafından cumhurbaşkanı düzeyinde Türkiye'ye gerçekleştirilen ilk ziyaret olacaktır. Hatırlanacağı üzere 2014'te dönemin Almanya cumhurbaşkanının Türkiye ziyareti esnasında bazı açıklamaları "diplomatik nezakete aykırı" bulunurken "siyaseten de sorunlu açıklamalar" olarak değerlendirilmiş ve Türkiye'de tepki çekmişti.²¹ Bugünlerde Steinmeier'e yönelik de geriye dönük geçmişteki bazı dış politika tercihleri sebebiyle eleştiriler yöneltilmektedir. Ancak bir önceki Alman cumhurbaşkanına kıyasla dış politika noktasında daha deneyimli olduğu söylenebilir.

Son yıllarda Türk-Alman ikili ilişkileri bölgesel ve küresel gelişmelerin de etkisiyle yoğun bir şekilde sürdürülmektedir. Özellikle ekonomi ve ticaret alanlarındaki iş birliğinin devamı ve derinleştirilmesi hedefinin yanı sıra bilhassa son aylarda bölgede yaşanan gelişmeler başta olmak üzere güvenlik odaklı hususların ilerleyen süreçte de öncelikli olarak gündemde olması muhtemeldir. Almanya'nın Türkiye'nin ihracatında birinci ve ithalatında da ikinci sıradaki ortağı olduğu sıklıkla hatırlatılırken örneğin 2022'de 45 milyar dolar olan ikili ticaret hacmi 2023'te 50 milyar doları aşmıştır. Son olarak Türkiye'nin

14 "Bundespräsident Steinmeier besucht die Republik Türkei", Der Bundespräsident (Federal Cumhurbaşkanı), 16 Nisan 2024, <https://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/DE/2024/04/240416-Besuch-Tuerkei.html>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2024).

15 "Kültür Akademisi", Almanya'nın Türkiye'deki Dış Temsilcilikleri, <https://tuerkei.diplo.de/tr-tr/vertretungen/botschaft/deutschlernen/-/1792422>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2024).

16 Mesut Zeyrek, "Almanya Cumhurbaşkanı Steinmeier, 22-24 Nisan'da Türkiye'yi Ziyaret Edecek", Anadolu Ajansı, 16 Nisan 2024.

17 Zeyrek, "Almanya Cumhurbaşkanı Steinmeier, 22-24 Nisan'da Türkiye'yi Ziyaret Edecek".

18 "Bundespräsident Steinmeier besucht die Republik Türkei".

19 "Besuch der Republik Türkei", Der Bundespräsident (Federal Cumhurbaşkanı), (Nisan 2024), <https://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Termine/DE/Frank-Walter-Steinmeier/2024/04/240422-24-Reise-Tuerkei.html>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2024).

20 Değer Akal, "Almanya'dan Türkiye'ye 10 Yıl Aradan Sonra Kritik Ziyaret", DW, 22 Mart 2024.

21 "TBMM Başkanı Çiçek: 'Diplomatik Nezakete Aykırı'", *Milliyet*, 30 Nisan 2014.

mevcut ticaret hacmini 60 milyar dolara ulaştırma hedefinin olduğu da bilinmektedir.²²

Türkiye’de hükümetin 2028’e kadar görevde olacağı gerçeğiyle birlikte mevcut federal hükümetin de 2025 sonuna kadar devam edecek görev süresini ikili ilişkiler noktasında da verimli geçirmeyi hedeflediği söylenebilir. Bu noktada AB bağlamında özellikle ticaret ve enerji gibi hususlarda yeni dönemde daha yakın bir iş birliğinin karşılıklı olarak hedeflendiği tahmin edilebilir. Ayrıca Almanya’nın artık Türkiye-AB ilişkilerini güçlü bir şekilde desteklemesinin Türkiye’nin beklentileri arasında öne çıktığı söylenebilir. Nitekim üç partiden oluşan mevcut federal hükümete yönelik bu konuda Almanya’daki ana muhalefetten de eleştiriler yöneltilmektedir. Örneğin CDU’lu Johann Wadepful, Türkiye’nin bölgede önemli bir ortak olduğunu belirtirken Almanya ve Avrupa’nın Türkiye ile iyi ve güçlü ilişkiler istediğini ifade etmiştir. Wadepful ayrıca bilhassa ekonomi ve enerji alanlarında “ikili ilişkilerde tam olarak değerlendirilemeyen büyük bir potansiyelin olduğuna” işaret ederek mevcut federal hükümetin Türkiye’ye yönelik çok uzun süredir ihmalleri olduğu yönünde eleştiri de yöneltmiştir.²³ Almanya’daki hükümet partilerinin güncel anketlerde özellikle aşırı sağcılara kıyasla gerilediği ve genel olarak da zorluklar yaşadığı unutulmamalıdır.²⁴ Ayrıca 2025’in sonbaharında yapılması planlanan Federal Meclis seçimleri sürecinde koalisyon partilerinin tercih edebileceği olası uç söylem ve yaklaşımların da ikili ilişkilere etki edebilmesi muhtemeldir.

Genel olarak Cumhurbaşkanı Steinmeier’in planlanan Türkiye ziyaretinin ikili ilişkilerin geleceği ve somut politika alanlarına yönelik önemli fırsatlar sunacağı ve ile-

22 “Ticaret Bakanı Bolat, Almanya ve İngiltere’de İş İnsanlarıyla Bir Araya Gelecek”, T.C. Ticaret Bakanlığı, 12 Mart 2024, <https://ticaret.gov.tr/haberler/ticaret-bakan-bolat-almanya-ve-ingilterede-is-insanlariyla-bir-araya-gelecek>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2024).

23 Albrecht Meier, “‘Der Ball liegt in der Türkei’: Das verzwickte Verhältnis zwischen Brüssel und Ankara”, tagesspiegel.de, 17 Nisan 2024, <https://www.tagesspiegel.de/politik/der-ball-liegt-in-der-turkei-das-verzwickte-verhaltnis-zwischen-brussel-und-ankara-11524481.html>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2024).

24 M. Erkut Ayvaz, “Alman Siyasetinde İstikrar Arayışı ve Koalisyonda Güncel Zorluklar”, *SETA Analiz*, Sayı: 405, (Şubat 2024).

tişim kanallarının yeniden canlanmasına vesile olacağı tahmin edilebilir. Diğer yandan Türkiye ve Almanya arasında bazı konularda farklı politika tercihleri sebebiyle görüş ayrılıkları da söz konusu olmayı sürdürmektedir. Örneğin başta Doğu Akdeniz, Ege ve Kıbrıs’ta iki devletli çözüm gibi güncel hususlarda AB ve Almanya’nın yaklaşımları Türkiye’nin pozisyonundan ayrılmaktadır.²⁵ Buna rağmen başta ekonomi, ticaret ve Gümrük Birliği’nin güncellenmesinin yanı sıra güvenlik gibi hususlarda her iki ülkenin de iş birliğini ve devamlılığı öncelendiği gözlenmektedir.

Özellikle son aylarda yaşanan bölgesel gelişmeler bilhassa güvenlik alanındaki iş birliğini daha da önemli kılmaktadır.²⁶ Savunma ve güvenlik hususlarıyla irtibatlı bir diğer alan örneğin 2022’de Şansölye Scholz’un önerisiyle hayata geçirilen Avrupa Gökyüzü Kalkanı Girişimi’dir (European Sky Shield Initiative, ESSI). Son olarak Türkiye’nin de ESSI’ye katılımı²⁷ yakın gelecekteki somut iş birliği olanaklarını daha da güçlendirebilecektir. Diğer yandan Türkiye, Eurofighter Typhoon savaş uçaklarını alma talebini sürdürmektedir. ABD’nin Türkiye’ye F-16 savaş uçakları satışına yeşil ışık yakmasının²⁸ Almanya’nın Türkiye’ye Eurofighter satışı ile ilgili tavrını da etkilemesi muhtemeldir. Bu noktada Alman kamuoyunda Türkiye’ye olası Eurofighter satışına ilişkin analizlerin öne çıktığı belirtilmelidir.²⁹

Sonuç olarak Cumhurbaşkanı Steinmeier’in Türkiye ziyaretinin iki ülke ilişkilerine yönelik olumlu yansımalarıyla birlikte Türk-Alman ilişkilerinin 2024’te de yoğun bir şekilde sürdürülmesi muhtemeldir.

25 “Dışişleri’nden AB Liderler Zirvesi’ne Tepki”, TRT Haber, 18 Nisan 2024.

26 “AB’den Türkiye’ye Sıcak Mesaj! 3 Ülke Baskı Yaptı: Ankara’ya Somut Bir Şeyler Sunulmalı”, *Hürriyet*, 18 Nisan 2024.

27 “Türkiye, Avrupa’nın Ortak Hava Savunma Programına Dahil Oldu: Gökyüzü Kalkanı Girişimi Ne Hedefliyor?”, BBC Türkçe, 15 Şubat 2024.

28 “Türkiye’ye F-16 Satışına İlişkin ABD Kongresindeki İnceleme Süresi Doldu”, TRT Haber, 11 Şubat 2024.

29 “Alman Bilim ve Politika Vakfı’ndan Dikkat Çeken Türkiye Analizi: Küresel Bir Silah İhracatçısı Olma Yolunda”, *hurriyet.com.tr*, 9 Şubat 2024, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/alman-bilim-ve-politika-vakfindan-dikkat-cekten-turkiye-analizi-kuresel-bir-silah-ihracatcisi-olma-yolunda-42403631>, (Erişim tarihi: 19 Nisan 2024).

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı’nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://www.instagram.com/setavakfi)